

Илија Ромић

докторанд

Идентитет православног богословља

Сажетак: У овом раду ћемо покушати у кратким цртама да се дотакнемо питања идентитета православног богословља. Тачније, настојаћемо испитати његове позиције наспрам науке и реалног живота, при том, нарочиту пажњу ћемо посветити питању „акademicизма“ као озбиљне претње идентитету православног богословља.

Кључне речи: Богословље, богословствовати, св. оци, академизам

1.1 Увод

Из перспективе 20. и 21. века, хришћанско богословље изгледа у најмању руку као некаква игра без правила, јер се оно поделило на: библијско, отачко, евхаристијско, харизматско, философско, природно, феминистичко, трансцендентално, богословље срца, дијалектичко, политичко, чак у новије време у Америци постоји „духовно богословље“ (spiritual theology) итд. Судећи по оваквом стању, није изненађујуће што богословље неким изгледа као „марионета“¹. Да ли све ове врсте заједно сабране, чине једно јединствено хришћанско богословље или је само једно од њих оно право, дакле истинско богословље, питање је које би можда збунило и св. оце. Од наведених теолошких врста, ниједна самостално не би могла потпуно исцрпити црквено поимање богословља. Једно је сигурно, а то је да оно за Цркву никад није била игра, јер оно се увек тицало нашег живота, на који је остављало дубоке трагове. По мишљењу св. Максима Исповедника, оно је једно од „скинија“ нашег спасења². Ни мање ни више, наше спасење се дакле, гради на богословљу.

Опште је познато да богословље (θεολογία) као појам произлази из античке грчке традиције³. Хомер и Хесиод су сматрани богословима, али и сваки песник, рапсод, свештеник, глумац који би говорио нешто из митолошке и песничке традиције. На сâмој бини старогрчког позоришта постојала је *δοιοϊοговорница* (θεολογέιον), одакле су се говорници обраћали публици. Сваки говор који се чуо с те говорнице, етимолошки и практично, подразумевао је богословље⁴. Уопште, сваки говор о Богу; реч о Богу, подразумевао је теологију или богословље. Стога, по Аристотеловом мишљењу и први философи су такође сматрани богословима⁵.

¹ Види: Slavoj Žižek, *Η μαριονέτα και ο νάνος*, (грчки превод: Κωνσταντίνος Περέζους), SCRIPTA, ΑΘΗΝΑ, 2005, стр. 9.

² ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΣΑΡΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, PG 90, 1132 BC; 'Διὸ καὶ τρεῖς γενέσθαι σκηνὰς παρ' αὐτῷ κατὰ τὸν ἅγιον Πέτρον, τοῖς ὁραθεῖσι καλὸν εἶναι ψηφίζεσθαι, τοὔτεστι, τὰς τρεῖς ἔξεις τῆς σωτηρίας· τὴν τῆς ἀρετῆς λέγω καὶ τὴν γνώσεως καὶ τὴν τῆς θεολογίας.'

³ Warner Jaeger, *DIE THEOLOGIE DER FRÜHEN GRIECHISCHEN DENKER*, W. Kohlhamer Verlag Stuttgart, 1953, стр.12: „Das Wort 'Theologie' selbst ist nach älteren Ursprungs aber es ist ebenfalls eine spezifisch griechische Shöpfung.“

⁴ Види: Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και κοινωνική ζωή*, Π.Πυρναρά, Θεσσαλονίκη, 1996, стр. 18.

⁵ Аристотел, *Μετὰφυσικα* (превео Благојевић У. Слободан), Paideia, Београд, 1000а 9, и 1075b 2–26.

Иначе, први који је употребио реч „богословље“ (θεολογία) у дилеми о „начелима за говор о боговима“ (οἱ τύποι περὶ θεολογίας)⁶ био је Платон у чувеној *Држави* где је критиковао дотадашње политеистичке митске представе, „опасне за младог човека“ и за целокупну народну побожност⁷. А други врло битан детаљ из овог античког периода вредан помена, била би класификација наука по Аристотелу. Наиме, овај велики философ у свом чувеном делу *Μετὰφυσικά* поред физике и математике, и теологију сврстава у ред наука⁸. Већ одавде уочили смо два битна момента: а) Богословље има ту моћ да уништи и криво представи слику о Богу (платоновска перспектива); б) Колико год нечија традиција, народна веровања, култови и обичаји, покушавају да представе Бога, богословље ипак може да се уобличи и као наука (аристотеловска перспектива).

1.2 Богословље у хришћанском свету

Евидентно је да „богословље“ као појам није плод хришћанског стваралаштва. Како примећује савремени грчки теолог, реч „богословље“ не спомиње се чак ни у једној библијској књизи а нарочито не у некој од књига Новог завета⁹. Употреба термина „богословље“ почиње са Апологетима, који су покушали речником своје грчке културолошке средине да приближе Истину јеванђеља¹⁰. И опет у књижевности тих првих хришћанских писаца, Хомер и Хесиод ће се и даље сматрати богословима, уосталом као и антички философи. Међутим, пошто богословствовати (θεολογεῖν) значи говорити о Богу, нису Грци као народ били усамљени у таквом „говорењу„о Богу, већ и Варвари, тј. Вавилонци, Персијанци су такође богословствовали, како каже Ориген¹¹.

Први који ће прекинути ово неугодно устручавање према паганској традицији, биће св. Атанасије Велики, који ће за све њих отворено рећи : „Они брђљају а не богословствују“¹². Негде упоредо са појмом „богословља“ који се односио на античке ствараоце, свети оци из пепела подижу потпуно ново поимање богословља, наводећи нове јунаке које ће називати богословима, а који су од сада библијске личности. То су сад превасходно старозаветни патријарси, пророци, а одмах затим апостоли Христови и писци новозаветних књига, како се то наводи код св. Методија Олимпског¹³.

Евсевije Кесаријски говорећи о истинским богословима, каже: „јеврејски богослови и пророци“¹⁴, или још раније св. Јустин Мученик каже да патријарх Авра-

⁶ Платон, *Држава* (превод: др Албин Вилхар и др Бранко Павловић), БИГЗ, Београд, 1993, 379а.

⁷ Исто, 378ab.

⁸ Аристотел, *Μετὰφυσικά* (превео Благојевић У. Слободан), Paideia, Београд, 2007, 1026а 19.

⁹ Κωνσταντῖνου Β. Σκουτέρη, *Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ „ΘΕΟΛΟΓΙΑ“, „ΘΕΟΛΟΓΕΙΝ“, „ΘΕΟΛΟΓΟΣ“, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΩΝ*, ΑΘΗΝΑ, 1988, стр.27.

¹⁰ Види: EDUARD LOHSE, *ΕΠΙΤΟΜΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ* (превео Σάββας Ἀγουρίδης), ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ, ΑΘΗΝΑ, 2002, стр. 14.

¹¹ Τοῦ Ὁρηγένη, *ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΠΑΡΕΣΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ*, PG 16, 310б В: „Οἱ δὲ ἐνδοτέρω τῆς ἀληθείας νομίσαντες γεγενῆναι Πέρσι ἔφασαν τὸν Θεὸν εἶναι φωτεινόν, φῶς ἐν ἀέρι συνεχόμενον. Οἱ δὲ Βαβυλώνιοι τὸν Θεὸν σκοτεινὸν εἶναι, ὅπερ καὶ αὐτὸ τοῦ ἐτέρου ἐπακολουθήμα φαίνεται· νυκτὶ γὰρ ἐπακολουθεῖ ἡμέρα, τῇ δὲ ἡμέρᾳ νύξ. Αἰγύπτιοι δὲ πάντως ἀρχαιότεροι εἶναι νομίζοντες τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν ψηφίσαντες τὰ τε διαστήματα τῶν μοιρῶν ἐξ ἐπιπνοίας θειοτάτης ἔφασαν τὸν θεὸν εἶναι μονάδα ἀδιαίρετον καὶ αὐτὴν ἐαυτὴν γεννῶσαν, καὶ ἐξ αὐτῆς τὰ πάντα κατασκευέσθαι“, такође у *Προίτιω Κелса*, PG 11, 1176В: „...δῆλον, ὅτι καὶ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου καὶ Φερεφύδου καὶ ὧν πρό βράχους ὕμνησε θεολόγων“ али и „... ἐκτίθεται Перσῶν θεολογία...ὡς φησι Перσῶν τοῦ Μίθρου...“ PG 11,325А и на другом месту : „...μύθου διδάσκαλοι οἱ κατ’ αὐτὸν σοφῶτι Αἰγύπτιοι...“ PG 11, 696 ABC.

¹² Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, *Κατὰ εἰδώλων* PG 25, 40 CD.

¹³ ΤΟΥ ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, *ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΠΑΡΘΕΝΩΝ*, PG 18, 124 В

¹⁴ Τοῦ Ευσέβιου τοῦ Καισαρείας *ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ* PG 21, 1181 D.

ам „први је који се назива богословом“¹⁵. Код поменутог Евсевија Кесаријског у ред богослова убрајају се : Ноје, Авраам, Исак, Јаков...¹⁶.

У свему томе издваја се једно интересантно место св. Григорија Чудотворца Неокесаријског који каже да су пророци истински богослови, који немајући никакву школу ипак су проповедали „реч Божију и мистичну“¹⁷. Пророшто ће постати главна карактеристика православне теологије и симптоматично је, како каже Георгије Мандзаридис (*1935), да тројица светитеља Јован, Григорије и Симеон, који носе назив „Богослови“, исључиво се тако називају због харизматског и пророчког карактера њиховог богословља¹⁸. Све ово може да значи да:

- 1) Богословље као пророчка харизма сама по себи упућено је на Христа, у чијој личности се испуњује свако пророштво. (св. Григорије Палама у дијалогу са муслиманима каже да Мухамед никад неће бити пророк, зато што он с Христом и јеванђељем Његовим, нема ништа заједничко¹⁹).
- 2) Богословље као пророчка харизма, методолошки и садржајно, увек се упућује на будућност, обрађује и сведочи будућност. Отуда његова величанственост наспрам других наука (св. Василије Велики сматра пророке истинским теолозима загладеним у будућност²⁰).
- 3) Богословље као пророчки дар, не значи више говорити о Богу, као код Грка и Варвара, него сам Бог говори кроз своје пророке, тј. богослове. Како каже ап. Павле : „Бог који је из давнина много пута и разним начинима говорио оцима преко пророка. У ове последице дане говорио је нама преко Сина, којега постави наследином свега“ (Јевр 1,1–2).

Дакле, Христос је богослов над богословима, или како каже св. Атанасије Велики:

„Онај који богословствује и који нам Бога показује, Син је Очев, Господ наш Исус Христос“²¹. Међутим, овде може да се наметне питање порекла и извора Христове теологије; или онако како су се чудили Јудејци : „Како овај зна књиге а није се учио?“ (Јн 7,15)

1.3 Богословље и академизам

Опште је познато да се академизам у богословљу узима за западну схоластику, када је оно напустило црквени амвон те прешло за школске катедре и тамо се сврстало у једну од мноштва наука у служби испитивања „објективне“ истине²². У наше време се с правом чује приговор на академизам. Међутим, стиче се утисак да када

¹⁵ *Διάλογος πρὸς τὸν Ἰουδαῖον Τρύφωνα*, PG 6, 736 BC.

¹⁶ Види: PG 21 521 A– 525 D.

¹⁷ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ, *ΕΙΣ ΩΡΙΓΕΝΗΝ ΠΡΟΣΦΩΝΗΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ*, PG 10, 1093 C. Једнако интересантним сматрамо и место Василија Великог у *ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΙΑΝ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ*, PG 30, 125 AB: „Πῶς δὲ καὶ ο Βαλαὰμ προφητεῖται καὶ Καΐφας; Ὅτι κακεῖναι τοὺς πειθόμενους εἶχον·καὶ ὁ μὲν ὡς ἀρχιερεὺς, ὁ δὲ ὡς μάντις. Οὐ γὰρ ψυχῆς καθαρότης ἐνταῦθα, οὐδὲ διαύγεια νοῦ ἐνὸρῶντος θεοῦ, καὶ τὴν ἐκείθεν δύναμιν ἐπισπῶντος· ἀλλ’ οἰκονομικῶς ἐν αὐτοῖς ὁ λόγος, οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν καιρὸν. Ζητήσεις δὲ εἰ τὰ παρὰ τῷ Ἰησοῖ καὶ τῷ Ἰεζεκιὴλ ὅπτασίαι εἰσὶ, διὰ τοιῶνδε φαντασίων ἐωραμέναι, ἢ θεολογίαί, δι’ αἰνιγμάτων τοῦ Πνεύματος τὰ τῆς θεότητος ἡμῖν ἰδιώματα καταγγέλλουσαι;“.

¹⁸ Види: Γεωργίου Ἰ. Μαντζαρίδη, *Ορθόδοξη θεολογία καὶ κοινωνικὴ ζωὴ*, Π.Πυρναρά, Θεσσαλονίκη, 1996, стр.34

¹⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΜΟΣ Δ΄, Πρὸς τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν*, Π.Χρήστου, Θεσσαλονίκη, 1988, 24, 5–10, стр. 135 : „Διὰ ταῦτα τοῖνον ἡμεῖς πιστεύομεν τῷ Χριστῷ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ. Τὸν δὲ Μεχούμετ οὔτε παρὰ τῶν προφητῶν εὐρίσκομεν μαρτυροῦμεν οὔτε τι ξένον εἰργασμένον καὶ ἀξιόλογον πρὸς πίστιν ἐνάγον. Διὰ τοῦτο οὐ πιστεύομεν αὐτῷ οὐδὲ τῷ παρ’ αὐτοῦ βιβλίῳ“.

²⁰ Βασιλείου τοῦ μεγάλου, *ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΙΑΝ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ*, PG 30, 124 B: „Διὸ καὶ οἱ προφῆται ἔμφορθεν βλέποντες ἐκαλοῦντο, παρὰ τὸ ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα προορᾶν“.

²¹ Αθανάσιος ο Μέγας, *Κατὰ Αρειανῶν* PG 26, 32A.

²² Види: Alister Mc Grath, *Uvod u kršćansku teologiju* (preveo Zoran Grozdanov), EX LIBRIS, Rijeka, 2006, стр.63–65.

се говори о академизму у теологији, врши се лоша идентификација академизма са ученошћу или образовањем као таквим. Дакле, није ретко мишљење да научно, тј. методолошко формирање богословља претпоставља нешто неправославно, а насупрот њему као антипод стоје неписмени али благодатни старци са својим духовним опитом, који се сматра истинским богословљем.

Иначе, први који је подвукао јасну границу између Цркве и Академије био је Тертулијан, са чувеном реченицом: „Шта има Црква са Академијом; Атина са Јерусалимом?“²³. Али како онда да протумачимо велику образованост и ученост св. отаца?

Истина је да су на Истоку велики аскетски оци имали „специфичан“ став према образовању. Тако читамо у Старечнику за старца Арсенија, који је имао свој јелински и римско образовање али није био задовољан, јер то није истинска мудрост²⁴. Други велики аскета, св. Јован Лествичник каже: „онима који плачу не приличи дављење богословљем (οὐχ ἀρμόζει πενθοῦσι θεολογία) јер се тиме упропашћује људски плач, док онај који се бави богословљем изгледа као човек који седи за учитељском катедром...“²⁵. Док св. Симеон Нови Богослов узимајући ове Лествичникове речи, даје им нови смисао јер на послетку ипак велича богословље над покајањем²⁶.

Међутим није овде у питању борба Цркве против образовања или Платонове Академије укинута Јустинијаном 529 год. Ради се о духу, менталитету, систему који се самозадовољно затвара у своју методологију мислећи да исцрпљују и последњу истину овог света, а шта представља академизам у својој пуноти²⁷. Он се затвара у свој паралелни универзум потпуно безосећајан према нашем свету у којем царују сузе, мука и бол. Академизам према томе представља потпуно удаљавање од живота; од стварности. Отуда, академизам није само проблем теологије, него и философије, како указује Мартин Хајдегер (1889–1976)²⁸.

Академија у смислу образовања, писмености, учености никада није била непријатељ Цркве, или како примјећује Вернер Вилхелм Јегер (1888–1961) у делу *Рано хришћанство и његово образовање*: „Хришћанство користећи интернационалну културу као своју основу, оно на свет доноси ново образовање чији извор је божански Логос, Реч којом је створен овај свет“²⁹. Ово све значи да теологија јесте наука, али ипак превазилази границе једну обичне науке. Она је шира од сваке философије, науке, методологије, епистемологије итд. Она је утемељена на Христу; на телу Христовом. Интересантно тумачење има св. Максим Исповедник, који каже да према натпису на Крсту, (где је било обешено Христово тело): „Спаситељ се као

²³ Tertullien, *De praescriptione haereticorum*, Sources Chretiennes 46, VII, 9, 30: „Quid ergo Athenis et Hierosolymis? quid acadimae et ecclesiae?“.

²⁴ Види : ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ, PG 65, 89 Α ζ'.

²⁵ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙΜΑΞ PG 88, 805 CD.

²⁶ Συμμεών τοῦ νέου Θεολόγου, *Ἑτέρα κεφάλαια γνωστικά τε καὶ θεολογικά κε'*, SOURCES CHRETIENNES 51, α' 1.5, стр.102 : „Οὐτε τῷ θεολογοῦντι ἀρμόζει μετάνοια οὔτε τῷ μετανοοῦντι θεολογία- καθόσον γὰρ ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, κατὰ τοσοῦτον ὑψηλότερα ἢ θεολογία τῆς μετανοίας ἐστίν“.

²⁷ Види: ΝΙΚΟΥ Α. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ Α*, Π.ΠΟΥΡΝΑΡΑ, 2007, стр. 150.

²⁸ Мартин Хајдегер, *Онџолоџија*, (превео Часлав Д. Копривица), Академска књига, Нови Сад, 2007, стр.66: „Ова објективна, научна философија, која нуди праву сигурност, даље је толико површна спрам живота, ученачка ствар која се губи у некој „понад“ живота дејствујућој трансцендентији да је управо она „живот“ такорећи ухватила“.

²⁹ Werner Jaeger, *Early Christianity and Greek Paideia*, The Belknap press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London: Oxford University Press, 1962, стр.63–64.

узрок практичне и природне философије показује. Стога је натпис грчким, јеврејским и римским словима био исписан. Римским због практичне философије, грчким због природних теорија, јеврејским због богословске мистагогије...³⁰ Коначно, шта је то што има богословље а што Академија нема ни једним својим делом? Георгије Флоровски (1893–1979) каже да је то Откривење, Реч Божија, фундамент богословља. Дакле, богословље сведочи Откривење³¹. Академизам у том смислу има проблем са богословљем, ако и прихвати чињеницу Откривења, увек га смешта као ствар прошлости а никако не факт садашњости или још више будућности. Како примећује Георгије Мартзелос (* 1948) академски дух у време св. Симеона Новог Богослова, значио је потпуно одустајање од вере³². Хришћански учењаци тог доба сматрали су малтене да Бог апостола тј. Бог прве Цркве није исти као код њих у 10. и 11. веку. Наиме, по њиховом убеђењу, раној Цркви се Бог јављао, тј. откривао, а сада то више не ради.

1.4 Мојсије као истински богослов

Поред многих библијских личности који су имали искуство Бога који се открива, у светоотачкој књижевности, Мојсије некако заузима посебно место. Тако св. Григорије Ниски, богословље као „гору одиста узвишену и недостижну“ везује за лик Мојсијев³³, а Климент Александријски каже: „Мојсије, тај богослов и пророк“³⁴, док Евсевије Кесаријски просто каже: „Велики богослов Мојсије“³⁵, а св. Григорије Богослов саветује: „[...] ако хоћеш да богословствујеш, буди као Мојсије“³⁶. У чему се, дакле, састоје те Мојсијеве теолошке специфичности? Св. Григорије Ниски, који је написао целу књигу о крајњим диметима богословља наводећи примере из Мојсијевог живота, каже да је он у Цркву унео „египатско благо“, тј. велико образовање, којим је својевремено његов брат св. Василије Велики, следећи Мојсија, прославио Цркву³⁷. Дакле, дилема око образовања и учености не постоји, јер она у раној Цркви никад није ни постојала, како тврди Емил Брунер (1889–1966)³⁸. Међутим оно што Мојсија издваја од свих, јесте да је он „боговидац“, тј. да је имао искуство „Онога који јесте“ (Изл 3,14); самога Бога, и говорио с Њим „као што говори човјек с пријатељем својим“ (Изл 33,11). Ово место је интересно јер је пресудно за теолошке разлике и размимоилажење Истока и Запада, по својим богословским карактеристикама. Тако нпр. Тома Аквински (1225–1274) у Мојсијевом боговиђењу види темељ и потврду Аристотелових „пет начина (путева)“ да се докаже Божије постојање (*quod Deum esse, quinque viis probari potest*) величајући при том способност разума на том путу „природне теологије“³⁹, док Жан Калвин (1509–1564) у својим *Институцијама* насупрот Аквинцу о Мојсијевом искуству каже да ниједан чо-

³⁰ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Περὶ θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ*, PG 90, 1172 AB.

³¹ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΩΡΟΦΕΚΥ, *ΘΕΜΑΤΑ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ*, ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ, ΑΘΗΝΑ, 1989, стр. 53.

³² ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, *Η ΘΕΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΣΥΜΕΩΝΟ ΤΟ ΝΕΟ ΘΕΟΛΟΓΟ, ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΤΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ*, ΑΘΗΝΑ, 2004, стр. 130.

³³ Види: ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗ, *Εἰς τὸν βίον τοῦ Μωϋσέως*, PG 44, 373 D- 374A.

³⁴ *Στρωμάτα*, PG 8, 893B-896A.

³⁵ Ευσέβιου Καισαρείας, *ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ*, PG 21, 517 B.

³⁶ *Λόγος* 28, PG 36, 29B.

³⁷ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Εἰς τὸν βίον τοῦ Μωϋσέως* PG 44, 360C.

³⁸ Види: Emil Brunner, *Dogmatik I*, Zwingli-Verlag, Zürich, 1960, стр. 70.

³⁹ *Summa Theologiae* I, quaest. II, artic. III. О томе више погледати: Jaroslav Pelikan, *The Growth of Medieval Theology*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1978, стр. 289.

век није достигао знање „истинске и здраве доктрине (као Мојсије), осим ако није био ученик Писма“⁴⁰. Карактеристика православног богословља била би она коју напомиње старац Софроније Сахаров (1896–1993), јављајући се дакле Мојсију као „Онај који јесте“, Апсолутни Бог се први пут у овом свету открива као Ипостас, тј. Личност⁴¹.

Описи овог догађаја код светих отаца, почевши од св. Григорија Ниског, преко Дионисија Ареопажита, св. Максима, св. Јована Дамаскина, и св. Симеона па све до св. Григорија Паламе, идентични су у једном: Мојсије је четрдесет дана и исто толико ноћи, пребивао на Гори, разговарао са неизрецивим Богом, проводећи време у посту и молитви, остављајући далеко иза себе утиске звукова и светлости⁴². Из овог разговора са Ипостасним Богом, св. Григорије Палама каже да је Мојсије сазнао да је Бог вечан и да је не-биће од Њега добило биће, дакле свет је створен из не-бића и да је позван да ту истину објави свима⁴³. Дакле, Мојсије је отац прве космолошке догматске истине. Интересантно примећује један западни научник, да Мојсијев улазак на гору, пут ка Богу, када оставља иза себе звук труба и блештавило светлости, означава Мојсијев улазак у срце литургијске тајне⁴⁴. „Стога је потребно да богослов најпре постане црквени, свето предањски, литургијско-подвижнички човек, да би и његово богословље било истинско сведочење о виђеноме и доживљеноме (1 Јн. 1,1–3; 2 Петр. 1, 16)“⁴⁵, како каже српски богослов. Ово је темељ православне теологије, где богословље као пророчка харизма, просвећена и освећена, добија своју пуноћу.

Колико год Мојсије као синоним за истинско богословље био велики пророк, колико год познавао тајне Божије и истине овог света, старац Софроније каже да је његово благо то што је након тих 40 дана и ноћи, разговарајући са живим (Ипостасним) Богом, „био послан у Египат где се током четрдесет година исцрпљивао у мочварној жабокречини ситних страсти оних које је требало спасавати; оних који то сами нису тражили“⁴⁶. Колико год високо и дубоко било, управо то треба стално да чини и православно богословље.

Abstract: In this paper we shall touch upon some issues concerning the identity of the Orthodox theology. More precisely, we shall try to examine its position towards science as such and real life; in this we shall give a special attention to the issue of „academism“ as a serious threat to the identity of the Orthodox theology.

⁴⁰ John Calvin, *Institutes of the Christian religion*, Vol. II, Presbyterian board of Christian education, Philadelphia, стр. 82.

⁴¹ Архимандрит Софроније, *Вугејџи Боја као шџџо јесџџе*, Манастир Хиландар, 1996, стр. 39.

⁴² Види: Владимир Лоски, *Бојовиђење*, (превео Богдан Лубардић), Манастир Хиландар, 2006, стр. 19, ГРΗ-ГОΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΝ, *Εἰς τὸν βίον τοῦ Μωϋσέως*, PG 44, 321 A, Διονισίου Ἀρεοπαγίτου, *ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ*, PG 3, 1001 A, Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ, *Κεφαλαία περὶ θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ*, PG 90, 1117 C — 1120 A, ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *ΠΙΝΗ ΓΝΩΣΣΕΩΣ*, PG 94, 521 A, Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου, *Κεφαλαία πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ρ'*, SOURCES CHRETIENNES 51, 08^e 79. 5, стр. 88, Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, *ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων* 2,3,55–56, Ἐκδοσὴ Π. Χρήστου, τόμος A, стр. 589.

⁴³ Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, *ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ'*, PG 151, 80 AB.

⁴⁴ Види: Paul Rorem, *Biblical and Liturgical Symbols within the Pseudo-Dionysian Synthesis*, Studies and Texts 71 (Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1984), стр. 140–142.

⁴⁵ Владика Атанасије, *Живо ѡпеганье у Цркви*, Братство св. Симеона Мироточивог, 1998, стр. 204.

⁴⁶ Архимандрит Софроније, *Вугејџи Боја као шџџо јесџџе*, Манастир Хиландар, 1996, стр. 39.